

Резюме на трудовете

на доц. д-р Катя Гинева Кайрякова , представени за участие в конкурс за заемане на академична длъжност „професор” по професионално направление

8.3 Музикално и танцово изкуство /Хореография/,

обявен в ДВ, бр. 72/22.08.2023г

I. Монографии

- 1. Монографичен труд: Режисурата в концертното творчество на фолклорна основа, Варна, 2023, изд. ВСУ „Черноризец Храбър“, ISBN 978-954-715-750-7.**

С появата на сценичното танцово изкуство на фолклорна основа се утвърждава и концертът като форма на представяне на това изкуство. Зрителското търсене и потребление на различните концертни форми непрекъснато нараства, което е проява на силна тенденция през годините. Културният календар днес е наситен с огромен брой концерти, в основата на които е традиционната музикална и танцова култура. Но, за да се постигне силно въздействие върху публиката и трайно преживяване на всеки концерт, то той трябва да бъде професионално художествено конструиран. Усещането за грандиозен празник остава задълго в паметта на публиката, ако е постигнато емоционалното удовлетворение, съпреживяване и препотвърждаване на традиционните културни ценности. В контекста на високия зрителски интерес организацията и реализацията на всеки такъв концерт е необходимо да бъде максимално близо до истинско съвършенство. За постигане на това несъмнено водеща е ролята на режисурата, като изкуство създаващо пластическата композиция на представянето и режисьорът, който определя съдържанието, съответстващия темпо-ритъм и визия на концерта. Негова е отговорността за прецизното отработване на всеки детайл от идейната концепция до реализацията. Актуалността на предложения текст произтича от факта, че българската хореография на фолклорна основа продължава своето развитие и представяне пред широката публика не само на български, но и на международни сцени. Още с възникването на танцовото изкуство на фолклорна основа събитията свързани с неговото представяне не се ограничават само с художествените прояви на професионалните ансамбли. Съществена особеност е, че представянето на танцовия художествен продукт в повечето случаи не е самостоятелно, а включено в обща програма. В много редки случаи при оформянето на програма за представяне на това изкуство в творческия екип

присъства сценарист и режисьор. Изследователският интерес до този момент е бил насочен към композицията и режисурата на танцово произведение, доколкото в танцовото изкуство хореографът едновременно е и режисьор на своето произведение. Съществуват множество научни изследвания в областта на композицията и режисурата на танцово произведение и цялостен танцов спектакъл със собствена драматургия. Въпреки установилата се водеща роля на режисьора в практиката и спецификите на режисурата като дейност в концертите на фолклорна основа, те все още рядко са обект на теоретични изследвания. Особено важен фактор в съвременната културна ситуация е фрагментирането на зрелищната култура, която е ориентирана повече да удовлетворява различни вкусове, отколкото значими ценности. Ролята на сценичното танцово изкуство на фолклорна основа нараства, защото утвърждава българската идентичност, достойнството на отделната личност, но и на големи общности. Необходимостта от повече теоретични разработки свързани с това поле на научното знание обуславя актуалността на предложения текст и очертава посоката на изложението. Стремешът е да бъдат изследвани и анализирани спецификите в представянето на сценичното творчество на фолклорна основа, да се обективира водещата роля на режисьора в изграждането на пластическата композиция на цялостния художествен продукт. Съдържанието на анализа на темата **„Режисурата в концертното творчество на фолклорна основа”** е обособено в увод, три части, заключение и библиографска справка.

В увода е обоснована необходимостта от изследване на темата с цел повишаване професионалните качества на хореографа – режисьор, както и обогатяване на образованието по хореография в различните степени – бакалавър и магистър.

Първата част **„Режисурата - своеобразен вид на художественото творчество”** дефинира понятията „концерт“ и „концерт-спектакъл“, проследява възникването на режисурата в исторически аспект и очертава важността на фигурата на режисьора.

В първи параграф фокусът е поставен върху концертите, представящи в съчетание изкуството на фолклорна основа – вокално, инструментално, танцово. Дефинирани са понятията „концерт“ и „концерт-спектакъл“. Концертът определя художествените прояви, съдържащи в програмата си музика, песни и танци на фолклорна основа, а с понятието концерт-спектакъл могат да се афишират концерти, чието съдържание е подчинено на определена тема. Когато номерата в един концерт са подбрани и подредени така, че да създадат впечатление за едно цяло театрално представление,

най-вярно и коректно към съдържанието е съчетаването на двете понятия и определянето на художествения продукт като концерт-спектакъл.

Втори параграф разглежда режисурата като вид художественотворческа дейност. Режисурата, като дейност, е присъствала в създаването на всяко сценично произведение, но присъствието ѝ в различните форми на представяне на това изкуство може да бъде разгледано в няколко аспекта. На първо място хронологично обособените периоди в развитието на сценичното изкуство на фолклорна основа – до 1989 г. и след това с настъпилите социално-икономически промени, и от друга страна – режисьорската дейност в представяне на изкуството на фолклорна основа от десетките самодейни колективи и професионални ансамбли за народни песни и танци. Направен е хронологичен анализ, който показва, че във времето сценичното изкуство на фолклорна основа се развива не само по отношение на отделните вокални, инструментални и танцови произведения, но се променя и формата на представянето им. На преден план започва да изкрystalизира режисурата като дейност и фигурата на режисьора – най-важната фигура в реализирането на всеки художественотворчески продукт.

Акцентът в трети параграф е поставен върху композиционните принципи и закономерности в хореографското изкуство, релевантни към режисурата на концерт или концерт-спектакъл. Хореографията, като вид изкуство, носи в самата си природа два елемента – пространство и време, в едно органично, неразривно единство. Обединявайки отделни изпълнения, чиито изразни средства ги поставят в групата на пространствените (статични) и временни (динамични) изкуства, логично е да се потърсят композиционните правила и принципи от хореографската режисура, релевантни към режисурата на концерт или концерт-спектакъл. Обосновано и аргументирано са изведени допирните точки между закономерности и принципи при композиране на хореографско произведение, с тези при режисирание на концерт или концерт-спектакъл.

Четвърти параграф обосновава значимостта на режисьора, като най-важната фигура в изграждането на всеки спектакъл. Режисьорът създава особен род действие от сложните съчетания на танц, музика, осветление, озвучаване, усвояване на пространство, на което са разположени огромен брой хора. Това определя и необходимостта да притежава голям обем от теоретични знания в различни области на културата и изкуството, а също така и сценични, сценарни, драматургични и режисьорски умения и способности. Аргументирано е изведено заключението, че режисьорът трябва да

притежава богато творческо въображение и фантазия, способност за образно и асоциативно мислене и психологически усет в комуникацията с публиката.

Втората част **„Режисурата в концертното творчество на фолклорна основа“** съдържа опит за класификация на различните форми според критериите: жанр, тематична насоченост, сценично пространство, комуникация с публиката. Въвеждането на класификационните критерии позволява концертът или концерт-спектакълът да бъде режисиран в съответствие на своите характеристики. В първи параграф вниманието е насочено към различните видове концерти според техния жанр – танцови, ансамблови – хор, оркестър и танцов състав, концерт-спектакъл. Анализът във втори параграф е според тематичната насоченост – социално значими дати и юбилейни концерти – на състави, на заслужили творчески личности. В трети параграф се разглежда спецификата на режисурата според сценичното пространство – закрыта класическа сцена, открита сцена без класически тип сценична кутия. Четвърти параграф поставя акцент върху комуникацията с публиката. Предложената класификация спомага за оразличаването на видовете концерти, а направеният анализ отразява спецификата на режисурата като дейност и ролята на режисьора при всеки отделен концерт.

Третата част **„Творческа индивидуалност на режисьора в изграждане пластическата композиция на спектакъла“** съдържа анализ на художествени практики, в които се открива висок професионализъм.

В първи параграф са разгледани етапите в подготовката на всеки концерт или концерт-спектакъл. Подготовката на всеки концерт или концерт-спектакъл започва с режисьорския замисъл, който задължително включва темата и идеята на бъдещото представление. Възникналият замисъл намира своето въплъщение в програма, която обединява всички изпълнения и реда на представянето им. Програмата следва да определи и жанра на концерта или концерт-спектакъла – танцов, ансамблов – хор, оркестър, танцов състав, тематичен. В нея е заложена и драматургията на представянето, която определя конструкцията на цялото, линията и взаимовръзките на отделните изпълнения. Приложен е пример, в който се разглежда програмата на концерт-спектакъла „Традиции в ритъм и творчество“ по повод 25 години от създаването на Академичен танцов театър при Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“. Много често се бъркат понятията „програма“ и „сценарий“. Анализирани са съществените различия. Ако в програмата са включени и подредени отделните

изпълнения, то в сценария фигурират и литературните текстове, ако има такива. Според тълкуванието на понятията „концерт“ и „концерт-спектакъл“, направено в предходната част от изложението, е обосновано присъствието на сценария като етап от подготовката на концерт-спектакъл. Изведено е обобщението, че сценарият сам по себе си е художествена организация в обща композиция на избран от режисьора художествен и литературен материал, предполагащ органически синтез за идейно-емоционално въздействие на нов художествен продукт. Като съществена част от режисурата на един концерт е проследен следващия етап свързан с цялостното аудио-визуално оформление, като е изведена значимостта за въздействието на общото представяне и средство за сценично творчество. Предложен е табличен вариант на режисьорски план, изготвянето на който, като следващ етап, по-нагледно уточнява детайлите и включва цялостното решение на спектакъла.

Във втори параграф за да се вникне в същността на поставения проблем, за спецификите в концертното творчество на фолклорна основа и за да се достигне до изводи, които обогатяват теоретичната мисъл в тази насока, са анализирани различни спектакли, съобразно направената в предната част от изложението класификация. Концерт-спектакълът „Традиции в ритъм и творчество“ илюстрира спецификите в режисурата на юбилеен концерт на творчески колектив, на сцена в закрито пространство. Концерт-спектакълът „Танците на българина“ е посветен на 100-годишнината от рождението на проф. Кирил Дженев – хореограф, новатор в претворяването на традиционния танцов фолклор, с уникален творчески и режисьорски почерк. Спектакълът се анализира, като отбелязване юбилейна годишнина на значима творческа личност, оставила трайна следа в изкуството на фолклорна основа. Анализът на „Път през Тракия“ цели да представи режисурата на концерт-спектакъл на сцена в открито пространство, с озвучаване на живо изпълнение на два хора и два оркестъра, с особеностите на сценографското оформление на сцена в открито пространство. В контекста на настоящото изследване анализът на спектакъла „Първо любе“ цели да представи режисурата на драматургичен спектакъл, съчетаващ в себе си традиционна и модерна интерпретация на фолклорната култура на определен регион.

В трети параграф е споделен авторски опит с анализ на спектакъла „По земята българска“. Подробно е разгледана хронологията по изграждането на режисьорската концепция, като е обоснована подготовката на всеки един компонент.

В обобщение на резултатите получени от теоретичния и художествено естетически анализ могат да бъдат обособени следните изводи:

- Идейната концепция определя формата - концерт или концерт-спектакъл, формулира темата и идеята;
- Прецизното изготвяне на сценария се определя не само от художествените качества на отделните изпълнения, но и как точно те се вписват в общото звучене на цялото и способстват за разгръщане на темата и защитаване на художествената идея;
- Оформлението на художествения продукт е подчинено на идеята за създаване на цялостна звукова и визуална картина подчертаваща неоспоримите качества на фолклорната музика и танц;
- Режисьорът е този, който разполага с огромния арсенал от изразни средства и от него зависи в каква посока те ще бъдат насочени, каква ще бъде тяхната функция, съобразно формулираната от него тема и идея.

2. Монографичен труд „Изразните средства в действителните форми на съвременната българска хореография на фолклорна основа“ Варна, „Славена“, 2020 ISBN 978-619-190-177-7 /публикувана книга на базата на защитен дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен "доктор"/

Монографията **„Изразните средства в действителните форми на съвременната българска хореография на фолклорна основа“** за първи път поставя на фокус динамиката на художественотворческия процес. Направен е опит за теоретичен и художественоестетически анализ на новите процеси в развитието на танцовото изкуство на фолклорна основа. Поставени в центъра са действителните танцови форми в съвременната българска хореография на фолклорна основа, еволюцията и спецификата на изразните средства при изграждане на художествените образи. Целта на изследването е насочена към двата аспекта на проблема: авторова сценична/художествена продукция - доказателство за дирените съвременни изразни средства в съвременните действителни форми и разработване на научна концепция за художествения хореографски език, като един от основните раздели на теорията за танца. Композицията на материала отразява в логическа последователност концептуалната плътност и нюансирания изкуствоведчески анализ на художествените факти. Първа глава *„Предпоставки за възникването и*

развитието на съвременната танцова изразност” се състои от три части, в които са обосновани динамичните процеси в развитието на сценичните танцови форми; въведен е семиотичния анализ на изразителния език на традиционния фолклорен танц, който обяснява спецификата на изразните средства при изграждането на танцовия художествен образ. Втора глава *„Творчески подходи и хореографски решения в съвременните спектакли на фолклорна основа”* е посветена на иновациите, които дават нов живот на фолклорните танцови традиции и е съставена от три части. В първата част са представени взаимовлиянията между различните жанрове в съвременната хореография на фолклорна основа върху конкретни съвременни художествени спектакли. Във втората част е изведен българският празнично-обреден календар като важен източник на художествени идеи и теми в сценичната хореография на фолклорна основа. Третата част отразява ярко изразена тенденция – интерпретирането на историческата тема в две авторски произведения на фолклорна основа в действена форма. В духа на цялата втора глава се откроява силата на авторската мотивация, която дава живот и смисъл на иновациите в съвременния танц на фолклорна основа.

Приносният характер на разработката е убедителен, теоретично и практически доказан в процеса на анализа. Научно-приложните приноси обогатяват познавателното поле на съвременната българска хореография на фолклорна основа с нови знания:

1. Направен е семиотичен анализ на еволюцията на танцовия език от древността до съвременното танцово изкуство на фолклорна основа на базата на исторически, хореографски, теоретичен обзор.
2. Изведени са специфичните хореографски характеристики на танцовия художествен образ от конкретни съвременни творби в тяхната двойна функция: като носители на „рождената памет” – наследените митични теми, образи – символи и като нови хореографски решения, реконструирани инварианти от наследството на българския фолклор.
3. Направено е документиране и анализ на художествените виждания на авторите на изследваните произведения – доказани творци в съвременната хореография на фолклорна основа, след проведените срещи и беседи.

Приложните приноси се отнасят до художествената и педагогическа практика:

1. Обогатени са образователните и обучителни възможности в областта на теорията и методиката на танцовото изкуство на фолклорна основа с

анализи в херменевтичен и семиотичен аспект чрез създаденото ново познавателно поле.

2. Създадени са три нови авторски произведения - „Дивдядовска Голяма Лазара”, „Дайчовото” и „Сказание за конника”, в които художественият образ е изграден със стилистиката на танцов език с проявен синтез на различни танцови техники.

II. Статии:

1. **Статия „Концертът - форма на представяне на сценичното танцово изкуство на фолклорна основа.“** Culture and arts in the context of cultural heritage. The Collection of Articles. Klironomy, 3 (3). Hlučín-Bobrovníky: “Anisiia Tomanek” OSVČ, 2021. ISSN 2787-9496, ISBN 978-80-908353-5-1, DOI 10.47451/art 2021-10-002, EOI 10.11249/art 2021-10-002
<http://tuculart.eu/ftpgetfile.php?id=251>

Статията анализира спецификата на концерта като форма на представяне на българското танцово изкуство на фолклорна основа, като откроява водещата роля на режисьора в цялостния процес от идейната концепция до реализацията на художествената програма. Формулирани са и задачите свързани с осъществяването на целта и, а именно: тълкуване на понятията концерт и концерт-спектакъл в контекста на режисьорската стратегия, проследяване на процеса на изграждане на сценария и открояване спецификите в концерти представящи сценичното изкуство на фолклорна основа. Очертано е мястото на режисьора от идеята до представянето на цялостно завършен художествен продукт. Темата насочва към изключително широко изследване, което не би могло да се осъществи в рамките на една публикация и това налага необходимостта от известно ограничение, изразяващо се в анализа на концерти, съдържанието на които се състои от музикални и танцови произведения на фолклорна основа.

2. **Статия „Фестивалът на фолклорния танц в съвременната социокултурна реалност“**, сборник Надиграване или споделяне, Благоевград, УИ „Неофит Рилски, 2021, 39-50, ISBN 978-954-00-0264-4

Статията разглежда форумите за представяне на фолклорния танц с поставен акцент върху взаимовръзката между целите и съдържанието на отделните организирани

събития в контекста на социокултурното пространство на XXI в. Анализирана е ключовата роля на художествения ръководител като лидер на ръководения от него клуб за народни хора или самодееен танцов ансамбъл и като част от организационния екип на определено събитие.

3. **Статия „Отвореният и затвореният „кръг“ на хорото.** Сборник „Хорото, което ни свързва“, Севлиево, Изд. „М-Прес“ ООД, 2022 г., с.76-87, ISBN 978-619-7524-21-5

Хорото осезаемо присъства в живота на всеки българин, съпътства всеки един празник, играе се по събори и фестивали, провеждат се специални форуми за представяне на българския танцов фолклор. Но какво всъщност представлява българското хоро – набор от стъпки или носи в себе си послания и заема достойно място в изграждането ценностната система на народа ни? Статията разглежда хорото като единен ритъм, средство за себеизразяване, част от един интеркултурен диалог. В процеса на глобализация се осъществява интензивен интеркултурен диалог, в който хорото е средство за разбиране и зачитане уникалността на българската култура.

4. **Статия „Танцът е преживяване“ - Кирил ДЖЕНЕВ. Сто години от рождението на проф. Кирил Дженов**“, Сп-е „Музикални хоризонти“, Издание на Съюза на Българските музикални и танцови дейци. Бр.5, 2022 г. 24-26, София ISSN 1310-0076

Професор Кирил Дженов присъства в българската национална култура като личност оставила дълбока дияра и вдъхновила много последователи в танцовото изкуство на фолклорна основа. Изминалото столетие доказва, че той продължава да живее чрез своето творчество, утвърждава неговия значим принос в създаването на теоретичните основи на фолклорното танцово изкуство. Статията разглежда изключителния принос на проф. Кирил Дженов като творец, теоретик и педагог, оставил незаличима следа в културната история на България.